

ΠΡΩΙΜΕΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ
ΨΧ45 ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΚΙΝΗΤΡΩΝ
ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΟΛΥΧΡΟΝΗ
ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓ. ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΕΚΠΑ

Θεωρίες

- Θεωρία της Βούλησης/Θέλησης
- Θεωρία των ενστίκτων
- Θεωρία του Freud
- Συμπεριφορικές Θεωρίες
- Θεωρίες Ορμής
- Σκόπιμος Συμπεριφορισμός
- Γνωστική Συνέπεια
- Θεωρίες Διέγερσης
- Λειτουργική αυτονομία κινήτρων
- Ανθρωπιστικές θεωρίες

ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣΗΣ/ΘΕΛΗΣΗΣ

- Οι θεωρίες για τα κίνητρα έχουν βαθιές ρίζες στη Φιλοσοφία
- Η Θέληση (will) αντανακλά την επιθυμία του ατόμου ή τον σκοπό του
- Η Βούληση (volition) είναι η πράξη χρησιμοποίησης της θέλησης
- Εκπρόσωποι: Wilhelm Wundt, William James & Ach.

Wilhelm Wundt

- Εισήγαγε τη μέθοδο της ενδοσκόπησης (introspection)
  - Η βούληση ως ένας κεντρικός, ανεξάρτητος παράγοντας της ανθρώπινης συμπεριφοράς
  - Συνοδεύει διεργασίες όπως η αίσθηση, η αντίληψη, η προσοχή και η διαμόρφωση νοητικών συνειρμών
  - Συμβάλλει στο μετασχηματισμό των σκέψεων και των συναισθημάτων σε δράση.
- **William James**
    - Η βούληση συχνά συντελεί στην εκτέλεση της σκόπιμης δράσης ενεργοποιώντας μία νοητική αναπαράσταση.
    - Η βουλητική «εντολή, διαταγή ή συναίνεση» μετασχηματίζει τις προθέσεις σε δράση έτσι ώστε να θελήσουμε οι ίδιοι να αναλάβουμε τη δράση αυτή.
  - **Narziß Kaspar Ach (1910)**
    - Πειραματική μελέτη της Βούλησης
    - Προσδιοριστικές τάσεις: διεργασίες που επιτρέπουν στους στόχους να μετατραπούν σε δράση

ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΕΝΣΤΙΚΤΩΝ

- Έμφυτες τάσεις (π.χ., μίμηση, άμιλλα, θυμός, μνησικακία, συμπάθεια) που εκδηλώνονται στη συμπεριφορά
- James:
  - τα ένστικτα αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία δομείται η εμπειρία του ατόμου αναπτύσσοντας συνήθειες
  - Η ενστικτώδης συμπεριφορά επικαλύπτει τα αντανακλαστικά και τη μάθηση
- McDougall (1926)
  - Κάθε συμπεριφορά είναι ενστικτώδης
  - Τα ένστικτα περιλαμβάνουν
    - Γνωστικό στοιχείο: το να είναι κανείς ενήμερος για τους τρόπους ικανοποίησης των ενστίκτων
    - Συναισθηματικό στοιχείο: συγκινήσεις που διεγείρονται από το ένστικτο
    - Βουλευτικό στοιχείο: η προσπάθεια να προσεγγίσει κανείς το αντικείμενο (στόχο) του ενστίκτου

- Π.χ., οι μαθητές που έχουν το ένστικτο της περιέργειας, *γνωρίζουν* πως να ικανοποιήσουν την περιέργειά τους, θα βιώσουν *συγκινήσεις* που εγείρονται όταν αισθάνονται περιέργεια και θα επιχειρήσουν να προσεγγίσουν το αντικείμενο της περιέργειάς τους (*βούληση*).
- Συνδέοντας τις σχολικές δραστηριότητες με αντικείμενα ή γεγονότα που διεγείρουν την περιέργεια των παιδιών, οι ίδιες οι δραστηριότητες ενδέχεται να πυροδοτήσουν το ένστικτο της περιέργειας.

Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ FREUD

- Θεωρία περί προσωπικότητας, Ψυχαναλυτική Μέθοδος Ψυχοθεραπείας

Αρχές της θεωρίας που αφορούν τα κίνητρα:

- Τα κίνητρα είναι «ψυχική ενέργεια»– οι εσωτερικές δηλαδή δυνάμεις του ατόμου που είναι υπεύθυνες για τη συμπεριφορά.
- Αυτή η ενέργεια είναι «κινητήρια δύναμη» (drive).
- Η Ψυχική ενέργεια δομεί το «Αυτό» (Id), μία δομή της προσωπικότητας αφιερωμένη στην επίτευξη των βασικών αναγκών.
- Η ενέργεια αυξάνεται όταν υπάρχουν ανάγκες, οι οποίες ικανοποιούνται με το να διοχετευτεί η ενέργεια σε συμπεριφορές που περιορίζουν τις ανάγκες.

- Η συσσώρευση της ενέργειας είναι δυσάρεστη, έτσι ο περιορισμός των αναγκών προκαλεί ευχαρίστηση.
- Η ενέργεια κατευθύνεται προς την επίτευξη ενός στόχου (ικανοποίηση), το αντικείμενο της αποτελεί το μέσο ικανοποίησης της δύναμης και η πηγή φανερώνει τις σωματικές διεργασίες που κινητοποιούν την ενέργεια.
- Η ενέργεια μπορεί επίσης να απωθηθεί (όταν μία δραστηριότητα προκαλεί περισσότερο πόνο παρά ευχαρίστηση).
- Η απώθηση δεν εξαλείφει την ενέργεια και η απωθημένη ενέργεια εκφράζεται με διαστρεβλωμένους τρόπους (π.χ., νευρωτική συμπεριφορά).
- Η απώθηση μπορεί να είναι ασυνείδητη, δηλαδή μπορεί να μην έχουμε πλήρη ενημερότητα των δυνάμεων που λειτουργούν ή του γιατί δρούμε με τον τρόπο που δρούμε.
- Μία συμπεριφορά μπορεί να μην είναι αντιπροσωπευτική του κινήτρου που φαίνεται να αντιπροσωπεύει (π.χ., η απωθημένη σεξουαλική ενέργεια μπορεί να πάρει τη μορφή λαιμαργίας).

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

- John B. Watson (1924), Edward Thorndike (1913), Burrhuss Frederic Skinner (1953), Ivan Pavlov (1927,1928) & David Premack (1962, 1971)
- Βλέπουν τα κίνητρα ως μία αλλαγή στο ρυθμό, τη συχνότητα εμφάνισης ή τη μορφή της συμπεριφοράς (αντίδρασης) σε συνάρτηση με τα περιβάλλοντικά συμβάντα και ερεθίσματα.
- Ερμηνεύουν τα κίνητρα με αναφορά στα παρατηρήσιμα φαινόμενα (π.χ., εμπλοκή σε έργα, επιμονή σε αυτά, καταβολή προσπάθειας, κλπ.).
- Υποδηλώνουν ότι οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να οργανώνουν το περιβάλλον της τάξης με τέτοιο τρόπο ώστε οι μαθητές να μπορούν να αντιδράσουν κατάλληλα στα ερεθίσματα.
- Οι ερμηνίες για τα κίνητρα δεν είναι απαραίτητο να συμπεριλάβουν σκέψεις και συναισθήματα. Οι άνθρωποι κινητοποιούνται από τα περιβαλλοντικά συμβάντα.
- Συνέπειες της συμπεριφοράς:
  - *Ενίσχυση* → καθιστά πιο πιθανή την επανεμφάνιση της συμπεριφοράς στο μέλλον.
  - *Τιμωρία* → μειώνει την πιθανότητα επανεμφάνισης της

Συνειρμική Θεωρία – D. Thorndike (1913)

Ο Νόμος του Αποτελέσματος (Law of Effect)

- Οι συνέπειες της συμπεριφοράς λειτουργούν ως κίνητρα και παράγουν μάθηση
- Οι αντιδράσεις που καταλήγουν σε ανταμοιβή μαθαίνονται ενώ αυτές που καταλήγουν σε τιμωρία δεν μαθαίνονται.

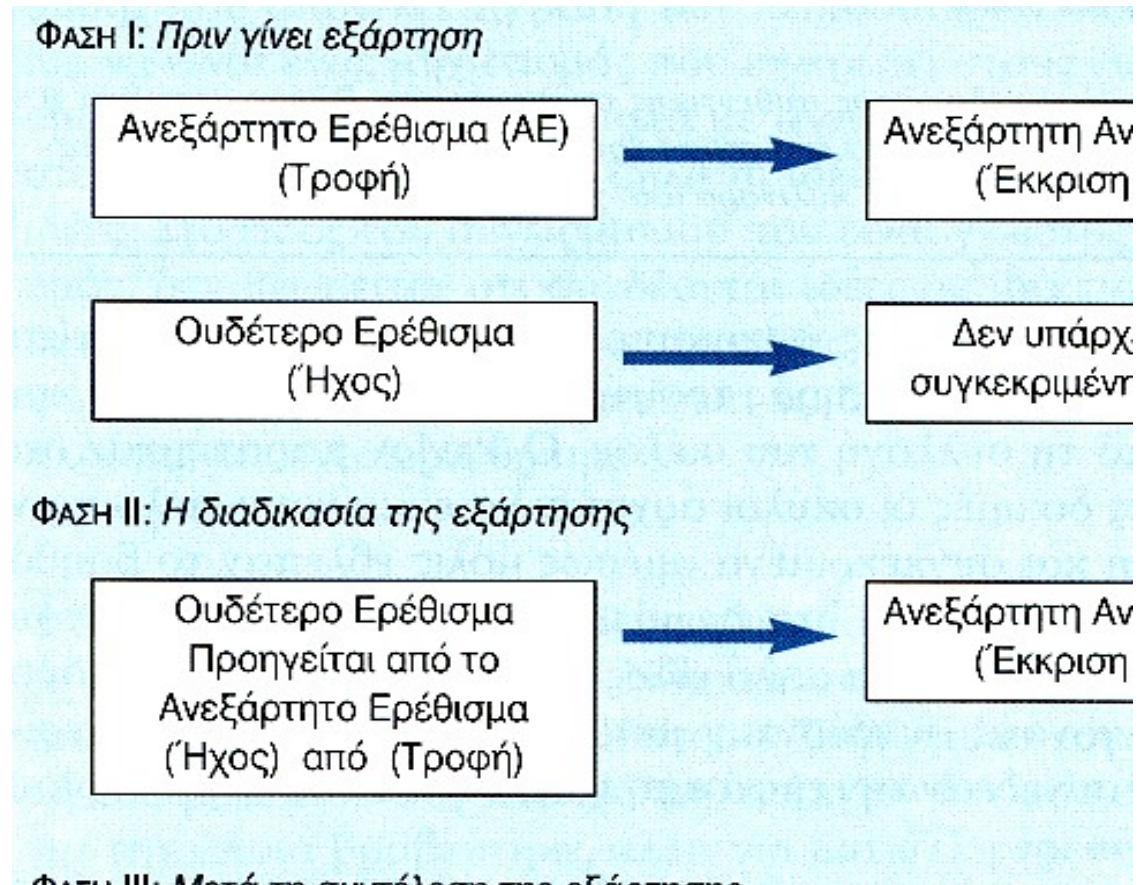
Αναθεώρησε το νόμο

- διότι βρέθηκε ότι η ανταμοιβή ενισχύει τις συνδέσεις αλλά η τιμωρία δεν τις εξασθενεί απαραίτητα.
- Οι συνδέσεις εξασθενούν όταν ενισχύονται εναλλακτικές συνδέσεις

Ο Νόμος της Ετοιμότητας (Law of Readiness)

- Αν κάποιος είναι έτοιμος να δράσει, τότε η δράση τον ικανοποιεί ενώ η μη δράση τον δυσαρεστεί.
- Έτσι όταν οι μαθητές είναι έτοιμοι να μάθουν η εμπλοκή τους σε δραστηριότητες που καλλιεργούν τη μάθηση προκαλεί ικανοποίηση και παράγει καλύτερη μάθηση απ' ότι όταν δεν είναι έτοιμοι να μάθουν.
- Αντίθετα όταν οι μαθητές δεν είναι έτοιμοι και εξαναγκάζονται να μάθουν τότε η μάθηση είναι ενοχλητική.
- Οι μαθητές κινητοποιούνται όταν είναι έτοιμοι να δουλέψουν πάνω σε μία δραστηριότητα και όταν οι συνέπειες της εμπλοκής τους είναι ευχάριστες.

Κλασική Εξάρτηση - Ivan Pavlov

- Παρόλαυτα η έρευνα δείχνει ότι η εξάρτηση δεν είναι αυτόματη αλλά εξαρτάται από γνωστικές διεργασίες
- Τέτοιες γνωστικές διεργασίες είναι οι προσδοκίες οι οποίες ωθούν τα άτομα να προσβλέπουν στην ενίσχυση.

Συντελεστική Μάθηση – B.F. Skinner

Βασικό Μοντέλο Εξάρτησης

- **Ενίσχυση** (reinforcement) - θετική ή αρνητική: αυξάνει την πιθανότητα εκδήλωσης της αντίδρασης.
- **Τιμωρία** (punishment): μειώνει την πιθανότητα εκδήλωσης της αντίδρασης
- **Απόσβεση** (extinction): μειώνει ή εξαλείφει την αντίδραση και προκύπτει από τη μη ενίσχυση της αντίδρασης. Εξαρτάται από το ιστορικό της ενίσχυσης.

ΓΕΓΟΝΟΣ	ΕΡΕΘΙΣΜΑ	ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ	ΣΥΝΕΠΕΙΑ
Θετική Ενίσχυση (εμφάνιση θετικού ενισχυτή)	Ο δάσκαλος δίνει στο μαθητή να ολοκληρώσει μία εργασία	Ο μαθητής εργάζεται	Ο δάσκαλος επαινεί το μαθητή για την καλή του εργασία
Αρνητική Ενίσχυση (απομάκρυνση αρνητικού ενισχυτή)	Ο δάσκαλος δίνει στο μαθητή να ολοκληρώσει μία εργασία	Ο μαθητής εργάζεται	Ο δάσκαλος λέει στο μαθητή ότι δεν χρειάζεται να ολοκληρώσει την εργασία του
Τιμωρία (απομάκρυνση θετικού ενισχυτή)	Ο δάσκαλος δίνει στο μαθητή να ολοκληρώσει μία εργασία	Ο μαθητής σπαταλά χρόνο	Ο δάσκαλος στερεί από το μαθητή τον ελεύθερο χρόνο
Τιμωρία (εμφάνιση αρνητικού ενισχυτή)	Ο δάσκαλος δίνει στο μαθητή να ολοκληρώσει μία εργασία	Ο μαθητής σπαταλά χρόνο	Ο δάσκαλος αναθέτει στο μαθητή δουλειά για το σπίτι.

Εφαρμογές των Συμπεριφορικών Θεωριών στο Σχολείο

- Οι μαθητές μπορεί να αναπτύξουν αντιδράσεις άγχους προς τους εκπαιδευτικούς, τις αίθουσες διδασκαλίας ή το κτίριο, αν αυτά συνδεθούν με δυσάρεστα γεγονότα (π.χ., αποτυχία σε διαγώνισμα).
- Για να περιοριστούν τα συμπτώματα αυτά χρειάζεται οι εκπαιδευτικοί να αντιστρέψουν την εξάρτηση των στοιχείων που προκαλούν το άγχος, συνδυάζοντάς τα με ερεθίσματα που διεγείρουν ευχάριστες συγκινήσεις.

ΘΕΩΡΙΕΣ ΟΡΜΗΣ

Ορμή:

- Εσωτερική δύναμη που προσπαθεί να διατηρήσει την ομοιόσταση ή την άριστη κατάσταση των σωματικών μηχανισμών.
  - Διαθέτει ένταση, κατεύθυνση και επιμονή
- Θεωρία της Συστηματικής Συμπεριφοράς (Hull, 1943): δύναμη της συνήθειας και αναστολή
- Το δυναμικό αποτελεσματικής αντίδρασης, δηλαδή η πιθανότητα εμφάνισης της συμπεριφοράς, είναι συνάρτηση της ορμής, της δύναμης της συνήθειας και της αναστολής.
- Κινητοποίηση εν όψει ανταμοιβής
- Η ενίσχυση αυξάνει τη δύναμη της συνήθειας, και οι μεγάλες ανταμοιβές οδηγούν σε καλύτερη μάθηση.
  - Κινητοποίηση εν όψει ανταμοιβής: κινητοποίηση για την επίτευξη του στόχου.
- Θεωρία του Mower
- Συγκινήσεις: μεταβλητές που μεσολαβούν στη σχέση μεταξύ ερεθισμάτων και αντιδράσεων.
  - 4 πρωτογενείς συγκινήσεις: Φόβος, ανακούφιση, ελπίδα, απογοήτευση
- Επίκτητες Ορμές
- Εκτός από έμφυτες, οι ορμές μπορούν και να μαθευτούν (Miller, 1948)

ΣΚΟΠΙΜΟΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΙΣΜΟΣ

- Δίνει έμφαση σε γνωστικούς μηχανισμούς και συγκεκριμένα στους στόχους (σε αντίθεση με τις συμπεριφορικές θεωρίες)
  - Π.χ. Οι μαθητές λυκείου μελετούν όχι μόνο επειδή έχουν δεχθεί ενίσχυση για τη μελέτη αλλά επειδή πιστεύουν (γνωστική διεργασία) ότι η μελέτη τους προωθεί τη μάθηση και τους μεγάλους βαθμούς και αυξάνει την πιθανότητα να πετύχουν στο πανεπιστήμιο.
- Μάθηση μέσω:
  - Προσδοκίας (γνωστική διεργασία)
    - Π.χ. Αν μελετήσω καλά μπορώ να πάρω καλό βαθμό στο διαγώνισμα
  - Γνωστικών χαρτών: τους σχηματίζουν οι άνθρωποι και περιλαμβάνουν προσδοκίες για το ποιες πράξεις είναι αναγκαίες για να επιτευχθούν οι στόχοι τους
  - Λανθάνουσα Μάθηση: η μάθηση υπό την απουσία στόχου ή ενίσχυσης
    - Η μάθηση μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς ανταμοιβή ή μείωση της ορμής (Tolman)

ΘΕΩΡΙΕΣ ΔΙΕΓΕΡΣΗΣ

- Ερμηνεύουν τα κίνητρα με αναφορά στις συγκινήσεις
- Τα κίνητρα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από διεργασίες του θυμικού
- Θεωρία των James-Lange
  - Η συγκίνηση είναι μάλλον συνέπεια παρά πρόδρομος (αίτιο) της συμπεριφοράς και περιλαμβάνει αντιλήψεις των αντιδράσεων σε καταστάσεις διέγερσης
  - Ο Cannon (1927) αμφισβήτησε αυτή τη θέση και είπε ότι οι εσωτερικές αντιδράσεις και οι συγκινήσεις είναι και τα δύο αποτελέσματα της αντίληψης (μίας γνωστικής διεργασίας δηλαδή πρώτα).
- Άριστο επίπεδο διέγερσης: παράγοντας κινητοποίησης
  - Μέτρια επίπεδα διέγερσης είναι ενισχυτικά επειδή ο εγκέφαλος απαιτεί δραστηριότητα
- Θεωρία των συγκινήσεων του Schachter
  - Η συγκίνηση εμπεριέχει σωματική διέγερση και έναν γνωστικό χαρακτήρα ή αιτιακή απόδοση.
  - Οι γνωστικές διεργασίες προσδιορίζουν τη συγκίνηση που βιώνουμε (δηλαδή φόβο, θυμό, οργή, κλπ.)
  - Οι γνωστικές διεργασίες ερμηνεύονται υπό το πρίσμα των προηγούμενων εμπειριών μας.

ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΣΥΝΕΠΕΙΑ

- Τα κίνητρα είναι αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης γνωστικών διεργασιών και συμπεριφορών.
- Όταν υπάρχει ένταση εμφανίζεται η ανάγκη συνέπειας μεταξύ γνώσεων και συμπεριφορών προκειμένου να αποκατασταθεί η εσωτερική ισορροπία.
- Θεωρία της Ισορροπίας (Heider, 1946)
  - Οι άνθρωποι έχουν την τάση να ισορροπούν γνωστικά τις σχέσεις μεταξύ ατόμων, καταστάσεων και γεγονότων
- Θεωρία της γνωστικής δυσαρμονίας
  - Οι άνθρωποι αγωνίζονται για να διατηρούν σταθερές σχέσεις ανάμεσα στις πεποιθήσεις, τις στάσεις, τις απόψεις και τις συμπεριφορές τους. Οι σχέσεις μπορεί να είναι συνεπείς, άσχετες ή ασύμφωνες.
  - Η γνωστική δυσαρμονία προκαλεί ένταση σαν αυτές της ορμής και οδηγεί στην ανάγκη μείωσης της έντασης.
  - Εστίαση στο πως μπορούν να λυθούν οι συγκρούσεις

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΚΙΝΗΤΡΩΝ – Allport (1937)

- Τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας (traits) αποτελούν ιδιαιτερότητες των ατόμων και βοηθούν στην ερμηνεία της συνέπειας της συμπεριφοράς η οποία επιδεικνύεται σε μία ποικιλία καταστάσεων.
- Τα κίνητρα είναι συνεχώς τροποποιήσιμα και αυτο-συντηρούμενα, σύγχρονα συστήματα που προκύπτουν από προηγούμενα συστήματα, αλλά είναι λειτουργικά ανεξάρτητα από αυτά.

ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

Γενικές αρχές

- Τα άτομα έχουν τη δυνατότητα επιλογών και αναζητούν τον έλεγχο στη ζωή τους. Οι ανθρώπινες επιλογές η δημιουργικότητα και η αυτοπραγμάτωση είναι σημαντικοί τομείς για μελέτη.
- Η μελέτη των ανθρώπων είναι ολιστική (σκέψεις- συναισθήματα- συμπεριφορές)
- Είναι καλύτερο στην έρευνα να μελετώνται σημαντικά ερωτήματα με μία λιγότερο εκλεπτυσμένη μεθοδολογία παρά ένα ασήμαντο ερώτημα με μία πολυσύνθετη μεθοδολογία.

- Πελατοκεντρική Θεραπεία – Carl Rogers
  - Τάση πραγμάτωσης (έμφυτη σε κάθε άνθρωπο) – θεμελιώδες κίνητρο που προσανατολίζεται προς την αυτονομία και την προσωπική ανάπτυξη του ατόμου.
  - Όλα τα άλλα κίνητρα (π.χ., πείνα, δίψα, κλπ.) προκύπτουν από αυτήν
- Η ανάγκη για θετική εκτίμηση: συναισθήματα όπως ο σεβασμός, η ενσυναίσθηση, η ζεστασιά η συμπόνια και η αποδοχή από τους άλλους, προς τους άλλους και προς τον εαυτό.
  - Βασική προϋπόθεση η άνευ όρων θετική εκτίμηση (unconditional positive regard)

Ο Rogers και η Εκπαίδευση

- ***Freedom to Learn* (Rogers, 1969)**
  - **Βιωματική μάθηση με νόημα** – ολιστική προσέγγιση που στοχεύει σε ολόκληρη την προσωπικότητα του μαθητή και ενέχει την ενεργή του συμμετοχή (γνωστικές διεργασίες και συναισθήματα του μαθητή), εμπεριέχει την πρωτοβουλία του μαθητή και είναι διεισδυτική και αξιολογείται από τον ίδιο τον μαθητή.
  - Οι δάσκαλοι λειτουργούν ως διευκολυντές (facilitators), εξασφαλίζουν τα μέσα μάθησης, δημιουργούν μία ατμόσφαιρα προσανατολισμένη προς τη σημαντική μάθηση και βοηθούν τους μαθητές να ξεκαθαρίζουν τους στόχους τους κατά τη μάθηση.
  - Παροχή ελευθερίας στους μαθητές – προϋπόθεση οι αλλαγές στην τυπική διδασκαλία
  - Να χρησιμοποιούνται ατομικά προγράμματα και όχι στεγανές διαδοχές βημάτων για όλους τους μαθητές
  - Η ελευθερία αυτή δεν θα πρέπει να επιβάλλεται. Οι μαθητές που θέλουν να έχουν περισσότερη καθοδήγηση από το δάσκαλο θα πρέπει να την έχουν σαν επιλογή.

Εφαρμοσμένη Έρευνα - Γιατί τόσοι πολλοί μαθητές βαριούνται στο σχολείο;

- Αυτό που συμβάλλει στην ανία στους μαθητές είναι η αντίληψη ότι η σχολική μάθηση δεν έχει νόημα ή ότι αυτή δεν συνδέεται με τους στόχους και τα ενδιαφέροντά τους.
- Η χωρίς νόημα μάθηση γίνεται πρωτοβουλία άλλων και όχι των ίδιων των μαθητών
- Οι μαθητές τη θεωρούν άσχετη με τους στόχους τους
- Η διδασκαλία με τη μορφή διάλεξης ενισχύει την παραπάνω άποψη.
- Η μάθηση δεν μπορεί να αποκτήσει νόημα στους μαθητές απλώς με το να τους πούμε γιατί είναι σημαντική.
- Η μάθηση με νόημα απαιτεί μία αναδιοργάνωση της διδασκαλίας-μάθησης.
- Οι δάσκαλοι γίνονται διευκολυντές και παρέχουν στους μαθητές τα μέσα για να πετύχουν τους στόχους τους ή να επιλύσουν προβλήματα που είναι σημαντικά γι' αυτούς.
- Υπάρχει διαφοροποίηση στη διδασκαλία.
- Το να επιτρέπονται στους μαθητές μερικές επιλογές θα αυξήσει την αντίληψή τους ότι η μάθηση έχει νόημα γι' αυτούς κι έτσι θα βοηθήσει στον περιορισμό της ανίας.